

Gregory Schopen, „Deaths, Funerals and the Division of Property in a Monastic Code“, in: Donald Lopez (ed.), Buddhism in Practise, s. 473 – 503.

Vypracovala: Marcela Halíčková, Lucie Čechovská, Šárka Vondráčková

-38-

Úmrtí, pohřby a dělení majetku v klášterním zákoníku

Gregory Schopen

Vypracovala: Marcela Halíčková

Čtení buddhistických vinají jak je máme, může být otřásající zážitek. Tyto texty jsou obrovské sbírky pravidel a nařízení ovládající životy buddhistických mnichů. Třebas napsány nebo sestaveny mnichy pro mnichy, život mnicha, který pojímají nebo pokládají za samozřejmý, má trochu společného s vyobrazením buddhistického mnicha, který je běžně předkládaný v našich učebnicích nebo dokonce v mnoha našich vědeckých zdrojích.

Toto vyobrazení – které si našlo svou cestu dokonce do moderních Evropských románů – představuje buddhistického mnicha jako osamělého asketu, který se zřekl všech sociálních vazeb a majetku, aby putoval, nebo žil v lese, zabýval se meditací nebo hrdinským hledáním nirvány nebo osvícení. Ale buddhistická klášterní literatura je vytrvalejší, to představuje a předem předpokládá odlišný druh mnicha. Mnich je chycen v síti sociálních a rituálních povinností, je plně a důkladně zabydlen a trvale usazen, v myšlenkách zabrán ne nirvánou, ale mísami a rouchy, koupelnami a závorami a řádným chováním na veřejnosti.

Francouzský vědec, André Bareau, před několika lety zašel až tak daleko, že uvedl, že různé klášterní zákoníky nebo vinaje „stěží obsahují zmínky o početných duchovních cvičeních, meditacích, rozjímání, atd., které ustanovily tu pravou podstatu buddhistického „náboženství“.“ V tomto momentě bychom se nad tím měli zamyslet.

Ale dokonce když se části představy askety, meditujícího mnicha, objevují v literatuře vinají – a ony se objevují – často se ukazují v neočekávané formě. Různé vinaje uvádí asketický ideál, například v návodech se říká, že by každému uchazeči měl být dán při jejich zařazení do řádu. V Páli Vinaji je uchazeči řečeno, že vstup do mnišského řádu vyžaduje

výlučnou důvěru pouze ve 4 věci, techniky, známy jako „potřeby, nutnosti“ nebo „prostředky na živobytí“: žebrání jídla nebo zbytků; roucha z cárů, nepotřebné oblečení; kořeny stromů jako místo k bydlení; a moč jako lék. Uchazeči – říká text – je to řečeno a také, že by se měl do těchto prostředků na živobytí omezit „na tak dlouho, jak dlouho bude žít.“ Ale potom je mu okamžitě řečeno, v textu jak mu rozumíme, že v doplňku k rouchům vyrobeným z cárů, může také mít roucha vyrobená ze „lnu, bavlny, hedvábí, vlny atd.“ V textu Sarvástivádin vinaji, který popisuje uvedení do řádu pro jeptišky, je soupis „povolených věcí“ dokonce delší a zahrnuje barvené prádlo, tkané látky, mušelin, konopí, hedvábí, vlnu, jemné banaraské oblečení a lněné oblečení. I když to vypadá jako pokrytecké zpráva, jiná pasáž v Páli vinaji jí staví mimo vši pochybnost. I když je uchazeči na jednom místě [textu] řečeno, že se má omezit do rouch z cárů, ta samá vinaja v dalším místě jednoznačně říká, že oblékání pouze roucha z cárů je „čin špatného chování“ nebo porušení pravidel vinají. V pozdějším dodatku k Páli vinaji, nazývaném Parivára, se dokonce tvrdí, že většina mnichů, kteří skutečně nosili roucha z cárů, tak činili „z hlouposti“ nebo „z šílenství, pomnutí mysli“ a jsou popisováni jako „zlých tužeb, naplnění žádostivostí.“

Další a dokonce extrémnější prvky asketického ideálu se ve vinajích rovněž vyskytují, ale také jsou upraveny podivným způsobem. Múlasarvástiváda – vinaja, například, ovládá a obsahuje pravidla, která upravují chování mnichů, kteří žijí na hřbitovech nebo oblékají roucha vyrobená z pohřebního plátna, rubáše. Tento text, nicméně, říká:

Mnich, který přebývá na hřbitově, obléká se pohřebním plátnem, nesmí vejít do kláštera. Nesmí uctívat stúpy. Jestliže by se měl klanět, nesmí se přiblížit na vzdálenost menší než dva metry. Nesmí používat klášterní celu. Nesmí se dokonce ani posadit na klášterní lůžko. Nesmí sedět ve společenství mnichů. Nesmí učit dharmu bráhmany a hospodáře, kteří přicházejí a shromažďují se. Nesmí chodit do domů bráhmanů a hospodářů, atd.

Jestliže v předešlých uvedených příkladech je asketický ideál těžce oslaben nebo vykonávám čistě symbolicky povolením „povolených věcí“ nebo vyvoláním otázek motivů, které se nachází v pozadí a v případě asketických praktik spojených se hřbitovy – ačkoli nic není přímo řečeno k jejich zastrašení – souhrn pravidel vyhlášených, které vylučují jakéhokoli mnicha, který se zúčastnil takových praktik z jakéhokoli významného místa v normálním klášterním životě. Takový mnich nemůže vstoupit na klášterní pozemek nebo využívat klášterní majetek; je mu plně odepřen vstup do objektu klášterního uctívání; nesmí se zapojit

do klášterních aktivit nebo působit na další mnichy; vliv na laiky – a tedy přístup k obživě – je také odepřen nebo přísně omezený. Ale všimněme si, že způsob, jak jsou tato pravidla ohraničená, přesně objasňuje koncepci běžného klášternictví, předpokládaného jeho autory: normální mniši žijí v kláštorech a mají volný přístup a využití klášterního majetku a objektů uctívání; žijí pohromadě a mohou působit na laiky. Tato norma, ideál, není asketická praxe, ale sedící, sociálně zaměstnané, trvale zavedené klášternictví. Ta samá norma je rovnou měrou rovněž patrná i jinde.

V poslední době toho bylo napsáno mnoho o moderních buddhistických „lesních mniších“ a Páli vinaja o nich také mluví. Ale v jedné z pasáží v tomto mnišském řádě, ve kterém je životní styl takovýchto mnichů popisován nejjasněji, jak existuje, však jsou opět nějaká překvapení:

Kdysi v lese žil ctihodný Udájin. Klášter tohoto ctihodného byl překrásný, líbezný a stál za shlédnutí. Jeho osobní ložnice byla uprostřed, obklopena ze všech stran hlavní budovou, s dobrým vybavením – lehátkem, židlí, poduškou a polštářem, dobře zásobena pitnou vodou a vodou na mytí, dobře udržovanou podlahou. Mnoho lidí přicházelo, aby shlédlo ctihodného Udájina a řeklo mu, že by rádi viděli jeho klášter.

„Podívejte se,“ řekl a bral do ruky klíč, uvolnil závoru a otevřel dveře, vcházel

...

Ačkoli je to v lese, člověk by taková obydlí nemohl očekávat u mnicha, který se spoléhá na 4 potřeby: má osobní pokoj, dobře vybavený nábytek, zámek a klíč a jeho klášter je něco jako turistická atrakce. A přesto, tohle podle všeho je to, jak sestavovatelé Páli vinaji viděli lesní život. Jejich lesní život byl odlišný od jejich vidění klášterního života obecně: obojí, pro ně, byl trvale zabydlen a dobře vybavený, dobře uspořádaný, udržovaný, zabezpečen zámkem a klíčem a ohniskem laických aktivit.

Tyto pasáže z několika různých vinají – a velké množství dalších pasáží – ztěžují vyvarování se závěru, že jestliže ideál individuálního hadry – oblékajícího, žebrajícího, v lese přebývajícího mnicha byl ve skutečnosti pravidlo v ranné historii indického buddhismu, jestliže byl ideál vždy jakkoli více, než symbolický, pak by se vinaje, které máme, staly mrtvou literaturou. Texty vinaja, které známe, se trochu zajímají o jakékoliv individuální náboženské pátrání, ale jsou velmi zaujaté organizací, prostředky obživy, klidným chodem spleť instituce, která vlastnila majetek a měla důležité sociální závazky.

Nechuť jedné části vědců plně připustit elementární zaměření vinají a složitost zavedení těchto textů zkreslila diskuzi ohledně epochy, doby, kdy vinaje vznikly a skryly jejich historický význam. Ve skutečnosti, ačkoli by to takto mělo vypadat, tak naše texty vinaja nám pravděpodobně mohou jen málo říci o tom, čím ranný klášterní buddhismus původně byl. Avšak mohou nám téměř jistě říci hodně o tom, co – od spolehlivého období – začalo. A to je pro další historické poznatky daleko zajímavější.

Hodně vědců, jestliže ne většina, se zdá, že chtějí umístit kanonické vinaje do období blízko – jestliže ne dokonce během – Buddhova života. Ale to by mohlo znamenat, že buddhistické klášternictví, mělo krátkou, nebo ne skutečnou historii nebo vývoj, protože tímto argumentem se klášternictví jeví plně zformované od samého počátku. Takový argument rovněž požaduje zatajení toho, jak málo ve skutečnosti víme o různých vinajích a historii buddhistického klášternictví.

V mnoha případech můžeme známé vinaje bezpečně datovat: Sarvástiváda – vinaja, jak víme, byla přeložena do čínštiny na samém počátku pátého století (404 – 405). Stejně byly přeloženy vinaje Dharmaguptakas (408), Mahíšasakas (423 – 424) a Mahásámghikas (416). Múlasarvástiváda – vinaja byla přeložena do obou jazyků – Čínštiny a Tibetštiny – ještě později a současný obsah Páli vinaji je známý pouze z Buddhaghosových výkladů z pátého století. Ačkoli neznáme nic jednoznačně o jakékoli z dřívějších hypotetických verzí těchto vinají, víme, že všechny vinaje, jak je máme, spadly na úroveň toho, co by mohlo být nazýváno Střední období indického buddhismu, období mezi začátkem běžné éry a rokem 500. Jak je máme, neříkají to – a pravděpodobně ani nemohou – co klášterní buddhismus „původně“ byl, ale poskytují téměř ohromující množství detailů o tom, co se v tomto období stalo. Využitím těchto vinají tak, jak je známe – dokumenty ze středního období – jim a té době dává historický význam, jaký si zaslouhují, ale žádný je dosud nezískal.

Že vinaje jak je máme skutečně patří a odráží Střední dobu, je také zřejmé z jiných dokladů. Všechny naše vinaje předpokládají normu, dobrou organizaci, zděný klášter s latrínami, jídelny, křížové chodby, sklady, ošetrovny, dveře a klíče; měl více či méně rozsáhlý pozemek a sbor klášterních sluhů a pracovníků. Ale z archeologických zdrojů víme, že takový uspořádaný a dobře rozvinutý klášter před začátkem běžné éry neexistoval a objevil se všude v Indii ve středním období. Prameny, které ví o takových kláštřech a chystaly se je regulovat, se proto mohl datovat pouze do stejného období. Navíc z popisných záznamů víme, že to bylo jen ve středním období, že buddhistické klášterní skupiny obdržely velké dary v podobě území, ve skutečnosti celé vesnice. Ale například už Páli vinaja popisuje jednu takovou vesnici pěti set „klášterních služebníků“, která byla dána jednomu mnichovi.

Navrhnout, že Střední období vidělo sestavení obrovských klášterních řádů, by nemělo být překvapující. Konec konců to bylo období, ve kterém byly shromážděny stejně obsáhlé naučné encyklopedie jako Abhidharmakoša; bylo to období, ve kterém se mnohé jmenované klášterní řády – Sarvástivádini, Mahásámghikové, Dharmaguptakové, atd. – objevují v indických písemnostech jako příjemci něčeho, co muselo být nesmírným množstvím nadbytečného bohatství. A takové záznamy nejsou ani před ani po tomto období. Překvapivějším však může být, že Střední období bylo zřejmě svědkem nejen plného institučního, ekonomického a doktrínálního rozvoje klášterních řádů, ale bylo zároveň obdobím, během kterého se psala většina textů, kterým říkáme „Mahájána sútry“. A tyto dva vývoje spolu téměř jistě souvisí, ve skutečnosti je docela možné, že mnohé z literatury Mahájána súter dává dobrý smysl pouze ve světle toho, co se ještě odehrávalo v době, kdy byla sepisována. Takováto možnost dodává novou důležitost vinajím a vyžaduje jejich nové čtení, neboť se zdá být velmi pravděpodobné, že jedna z věcí, se kterými – a proti kterým – skupiny, které nazýváme Mahájána, zápasily, bylo to, čím se klášterní buddhismus během Středního období stal. Velkým zdrojem k tomu, abychom mohli určit čím se stal, budou vinaje.

Mohli bychom citovat jeden obecný příklad. Pokud nevíme, co vedlo k tomu, čím se instituční klášterní buddhismus stal v době, kdy byly psány Mahájána sútry, je těžké pochopit napadání „urážek“ spojených s usedlým klášternictvím, které se nachází převážně v textech Mahájána, jako je Rástrapálapariprcchá; zároveň je těžké pochopit podobnou, i když méně pronikavou kritiku v textech Mahájána, jako je Kášjapa-parivarta nebo ustavičné volání v těchto textech po návratu k životu v lese, anebo proč jsou dlouhé části Samádhirája-sútry věnovány vychvalování asketických zvyků a proč je důležitost a hodnota těch samých zvyků předmětem ostré debaty v Astasahásriká-prajñápáramitá. Pokud nebudeme mít jasný obrázek toho, čím byli autoři těchto Mahájána textů obklopeni a na co takto reagovali, budeme mít jen malou naději, že dokážeme ocenit, co vytvářeli. A důležitým zdrojem pro vytvoření tohoto obrázku budou vinaje, které se v té samé době sestavovaly. Navrhoval bych, aby se v tomto světle četly následující výtažky.

Následující výtažky jsou zajímavé zejména ze dvou souvisejících důvodů. Poskytují některé zajímavé příklady věcí, které znepokojovaly instituční klášterní buddhismus ve Středním období: patřičné provedení pohřebních rituálů pro zesnulé mnichy; dědictví majetku; provedení rituálů smrti pro mnichy; a sjednávání výsad rituálů, řízení posvátných relikvií a ekonomických zdrojů. Zde snad trochu přidává na zájmu skutečnost, že tyto klášterní záležitosti byly jen vzácně identifikovány nebo prostudovány. Tyto výtažky však

zároveň ilustrují, jak daleko se klášterní buddhismus vzdálil od toho, co považujeme za „duchovní“ záležitosti – jinými slovy, jak dalece se rozvinul striktně jako instituce a začal se zaobírat institučními záležitostmi. Je samozřejmé, že takový vývoj jen dozával k reformaci. A to bylo velmi pravděpodobně něco, co se mnohé Mahájánské skupiny pokoušely uskutečnit.

Výtažky, které následují, pochází z jediné vinaje, Múlasarvástiváda-vinaja, nebo z literatury jí příbuzné, takže v tomto bodě musíme být opatrní, abychom příliš nezevšeobecňovali. Naznačují – a to pouze dělat mají – co se ještě musíme naučit. První výtažek se skládá ze tří krátkých textů, které ve svých původních kontextech, stejně jako zde, následují jeden za druhým. Definují a předkládají jako povinné to, co vypadá jako tři základní prvky Múlasarvástivádinského klášterního pohřbu – odstranění těla – bezpochyby s rituálem; pocta tělu (šaríra-púdžá) – zdá se, že to zahrnovalo koupání těla (viz. část III) a další přípravy před kremací; a přednášení nějakých posvátných nebo „duchovních“ textů, jejichž přednosti měly být určeny zesnulému. Tyto skutky jsou zde představeny jako soustava rituálů, které musí mniši vykonat dříve než může dojít k rozdělení majetku zesnulého. Jsou jasně určeny k tomu, aby učinily definitivní oddělení mrtvého mnicha – zde představeného jako „ducha“ třímajícího hůl – od jeho osobního majetku. Mějte na paměti, že zde použitý výraz, „roucho a miska“, byl eufemismus, který zahrnoval širokou škálu osobního majetku. Také si všimněte, že tyto pasáže naznačují jistou výměnu vztahu, který je vyjádřen i jinde (část VII): mniši jsou povinni vykonat pohřeb a, což je podstatné, převést do zesnulého odměnu nebo „zásluhu“, která je výsledkem jejich rituálního přednášení dharmy; ale zesnulý, na oplátku, má dovolit rozdělení jeho majetku, které by se mělo odehrát bez obtíží a bez narušování. Toto pojetí souboru vzájemných povinností mezi mrtvým a živými je téměř určitě pouze konkrétním příkladem vžitě indické zvyklosti. Například indické právnícké texty berou jako dané, že majetek nebo pozemky mrtvé osoby připadají osobě nebo osobám, které vykonají jeho pohřební obřad.

Pravidla týkající se klášterních pohřbů v části I byla kladena jako odpověď na problém dědictví a rozdělování majetku klášterů, problém, který se opět objeví v dalších částech (části VII a VIII). Druhý výtažek představuje další soubor pravidel jako odpověď na jiný problém – a to vyhýbání se sociální kritice nebo cenzuře. Buddhismus byl často představován tak, jako by měl být silou pro sociální změny v rané Indii – reakce na zavedené indické normy a pokus je reformovat. Ale znovu, i kdyby to byla skutečně pravda, zcela jistě to nebylo v době Středního období, kdy se sestavovaly vinaje. Ve skutečnosti jsou vinaje zaujaté – ne-li posedlé – tím, aby se vyhnuly jakémukoli náznaku sociální kritiky a tím, aby si zachovaly své

postavení téměř za každou cenu. Mniši, kteří vinaje sestavovali, byli, co se sociálních norem týče, hluboce konzervativní. Náš druhý výtažek je pouze jedním obzvláště pozoruhodným příkladem tohoto běžného jevu. Zde je instituce klášterních pohřbů představována a ospravedlňována téměř výhradně ve smyslu potřeby vyhnout se jakémukoli pohoršení světa mimo klášter v citlivých sociálních a náboženských bodech. Tento svět byl obzvláště citlivý na otázku řádného rituálního zacházení s mrtvým a potřebu zabránit „znečištění“ týkající se smrti a umírání. Zdá se, že náš výtažek opět představuje vyjádření buddhistických klášterů, které vyslovuje stejné indické obavy. Na rozdíl od části I, se zde zřetelně mluví o způsobech konečného odstranění těla a ve skutečnosti uvádí několik možností, které jsou navrženy pro naplnění různých eventualit: je upřednostňována kremace, ale za jistých okolností je přípustné umístění do vody nebo země. Tento text také naznačuje, že ať už je použito kteréhokoli způsobu, požaduje se recitace dharmy a uložení následné odměny do zesnulého. Nakonec s ohledem na tento výtažek bychom si měli všimnout, že obsahuje první odkazy, které jsme viděli, na „tři části“ (tridandaka) (o kterých se mluví i v části VII). Ačkoli není jasné, co to bylo, zdá se, že to byla standardní sbírka složená ze tří částí, která se používala při různých rituálních událostech. První část se skládala ze souboru veršů věnovaných chvále Buddhy, dharmy a sanghy; prostřední část se skládala z kanonického textu vhodného pro danou rituální událost; a třetí část obsahovala obřadný převod zásluh.

V částech I a II, kde se ukládají pravidla ovládající klášterní pohřby jako povinné, není žádný odkaz na povinnou účast na těchto událostech. Ale v části III je tato účast pokládána jak za povinnou, tak za zvláštní výsadu vyhledávanou mnohými konkurenčními skupinami. Začátek textu – který je zde vynechán – otevírá pódium pro události, které náš výtažek vypráví, aby ospravedlnil výjimku pro zavedené klášterní řády. Pravidlem bylo, že mniši nesměli vstoupit do měst nebo vesnic jindy než v určitou pravidelnou dobu. Ale potřeba vykonat řádné pohřební rituály pro mrtvého mnicha, potřeba vykonat „čest jeho tělu“ byla zřejmě sepisovateli této vinaji považována za natolik důležitou, že byla schopna vyčnívat nebo zrušit toto pravidlo. Konkrétní případ, který vyvolal tuto výjimku, se týkal smrti mnicha jménem Udájina, jenž byl znám jako nejpřednější z mnichů, který byl schopen konvertovat celé rodiny. Vdaná žena, která spala s vůdcem bandy zlodějů se strachovala, že tento mnich ví, čeho se dopouští a že to odhalí. Se svým milencem zařídila, že vlákají mnicha do domu. Její milenec měl čekat u dveří a zabít mnicha při jeho odchodu. Náš výtažek zde u tohoto příběhu začíná.

V tomto případě začíná Buddha tím, že opakuje povinnost mnichů vykonávat „čest tělu“ jiného mnicha. Jak se příběh rozvíjí stává se to, co bylo klášterní povinností, rituální

výsadou, kterou si snaží zabezpečit několik kategorií jednotlivců: je zde klášterní nárok, ale tomu schází duchovní specifická – tito mniši nejsou prezentováni ani jako výslovně spolu bydlící ani jako duchovně uznávaní učedníci Udájina; je zde královský nárok, ale ten má čistě osobní nebo životopisný základ; a nakonec je zde laický nárok, ale takový, který zahrnuje institučně uznávaný vztah. Tento poslední nárok je ten, který vítězí. Nárok je učiněn Málíkou, která prohlašuje, že Udájin byl jejím „učitelem“ (ácárja). To by z ní udělalo jeho „učedníka“ (antevásin), což je institučně uznávaný formální vztah, který zahrnuje soubor vzájemných povinností. Nicméně Málíká není jeptiška, ale – alespoň jinde – laická sestra a zde leží část významu tohoto textu. Jinde v Múlasarvástivádě-vinaji je jasně řečeno, že mniši měli řadu rituálních povinností ve vztahu k laickým bratrům a laickým sestrám (upásaka / upásiká). Zdá se, že náš text naznačuje, že laičtí bratři a sestry mohou, na oplátku, mít určité rituální výsady ve vztahu k mnichům. Ale o tom se zde debatuje, není to potvrzeno ani učiněno pravidlem. Ve skutečnosti náš text se zdá být opatrný, aby se vyhnul vytváření obecného pravidla. Prostě stanovuje precedent – „toto se jednou stalo, když ...“ - to je vše. Proto by budoucí případy musely být také předmětem debaty. Tato dvojznačnost se zdá být záměrná a taková dvojznačnost nebo nejasnost se zdá být charakteristická u všech těch situací, ve kterých je předmětem laická účast na klášterních rituálech nebo které se týkají řízení posvátných předmětů či přístupu k nim, a to je jasně viditelné v části IV.

Část III rovněž předkládá jeden z velmi vzácných případů, kdy je do součásti pohřbu konkrétně zahrnuto vybudování stúpy nebo trvalé stavební schránky pro ostatky zesnulého po kremaci. Obecně se tyto dvě věci, i když jsou zjevně úzce spjaty, považovaly a braly odděleně, jako v části IV. Téměř jistě ale stúpa, o které se zde hovoří, není velkolepá věc; neboť byla postavena během dne, pravděpodobně to byla malá konstrukce postavená nad nádobou obsahující popel zesnulého. V indickém písemnictví existuje důkaz, který naznačuje, že pro místní zesulé mnichy se stavěly malé stúpy a v některých případech se výslovně praví, že byly vybudovány – jako v našem textu – učedníkem zesnulého.

Část IV je zvláště zajímavá. Přinejmenším v Múlasarvástivádinské literatuře – a pravděpodobně v literatuře ostatních řádů – která popisuje, ne záznam o smrti a pohřbu Buddhy jako v Maháparinirvána – sútře, ale počátky toho, co nazýváme v klášterním buddhismu „kult relikvie“. Tato část se tak jako III zabývá otázkami přístupu a kontroly a ukazuje mnichy a laiky soupeřící o pozici; mniši vyhrájí, ovšem proto, že psali záznamy. Její rozuzlení pojednává ne tak moc o oddanosti, jako o „penězích“, jako několik dalších našich sbírek.

Sbírka začíná tím, co bylo patrně zavedeným klášterním pravidlem: pohřeb mnicha Šáriputri byl vykonáván druhým mnichem. Článek se domnívá, že pozůstatky mrtvého mnicha jsou majetkem klášterního společenství. Nicméně, tento stav se stává výchozím bodem pře a otázkou, kterou je nutno projednat. Toto zavedené klášterní pravidlo přerušuje spojení mnicha ve smrti s laiky, kteří za jeho života mohli jeho přívrženci a následovníci. Takovéto prosazování vlastnických práv mnichy má přinejmenším moc příznivě ovlivnit onu laickou skupinu. Všechny naše vinaje zdůrazňují potřebu se tomuto vyhnout.

Potom, co novic Cunda vykonal pohřeb mnicha Šáriputri a podal jeho pozůstatky Ánandovi, jde Ánanda k Buddhovi, aby mu vyjádřil své zděšení nad Šáriputrovou smrtí. Buddha pak pronáší dlouhé kázání o významu Šáriputrové smrti, které je zde vynecháno. Hospodář Anáthapindada, který je vzorovým a velkorysým laickým dárcem, pak slyší o Šáriputrově smrti a jde k mnichovi Ánandovi prezentovat nárok na jeho pozůstatky. Ánanda odpovídá nárokováním stejného za stejných podmínek a odmítá se vzdát vlastnictví pozůstatků. Až k tomuto bodu máme klášterní majetek pozůstatků, požadavek vznesený laickou stranou, klášterní proti-požadavek a tedy nerozhodný a neřešitelný výsledek. Zde – jako v tolika dalších případech ve vinajích zahrnující pře mezi laickými a klášterními společenstvími – je Buddha sám zapojen, aby vyjednával. Laik Anáthapindada opakuje svůj požadavek Buddhovi a Buddha strání jemu. Přivolá mnicha Ánandu a říká mu, aby pozůstatky odkázal Anáthapindadovi. Buddha je také přinucen říct, že skutečnost, když si mniši udrží výhradní vlastnictví klášterních pozůstatků, nebude prospěšná učení, a že by se mniši měli spíše zaobírat „povinnostmi mnicha“ – nábořem, přijímáním do řádu a vyučováním dalších mnichů. Zde jsme vyslovili něco jako rozdíl. Říká se, že tento rozdíl mezi náboženskou aktivitou mnichů a náboženskými aktivitami laiků běžně existoval v indickém buddhismu: mniši mají být pořádně zaměstnáni udržováním společnosti, zasvěcováním nových mnichů a šířením učení; činnost, pokud jde o pozůstatky, je záležitostí laiků. Ale všimněme si, že to vyžadovalo Buddhovu autoritu, aby na tento rozdíl upozornila a tento rozdíl je uveden jako inovace, dřívější klášterní praktiky tento rozdíl nerozpoznávaly. Také si všimněme, že záznam, tak jak jej máme, naznačuje, že zde byl nějaký klášterní odpor; přinejmenším, že sestavovatelé záznamu museli takový odpor vytušit, protože se podle všeho cítili donuceni přidat v poznámkách k textu komentáře. Potom, co řekli, že Ánanda dal Šáriputrové pozůstatky hospodáři, pasáž připojuje: „To se tak stalo, protože Jediný Požehnaný když kdysi předtím jako bodhisattva nikdy nezhanobil slova svého otce a matky, nebo svého vychovatele, učitele nebo další osoby hodné respektu.“ Toto sdělení je skladebně izolované a netvoří část pokračujícího příběhu. Objevuje se spíše jako rušivý úvodník, který

se snažil jednoznačně dokázat to, jak sestavovatelé chtěli, aby byl text čten: Ánanda toto akceptoval ne jako důsledek tužeb, ale přísně jako věc poslušnosti.

Existují další náznaky, že sestavovatelé záznamů neviděli Buddhovy instrukce jako uspokojivé řešení, neboť vysvětlení zde nekončí. Oba, jak Buddha, tak i neposlušný mnich Ánanda, jsou popisováni tak, jako by chtěli vlastnit klášterní pozůstatky. Ale – téměř můžete slyšet, jak redaktoři říkají – podívejte co se stalo. Anáthapindada bere pozůstatky a uchovává je ve svém domě. Ačkoli i jiní k nim měli nějaký přístup, je v textu zdůrazněno, že se fakticky staly předmětem domácího uctívání. Sporná otázka dospěla do kritického stadia, protože laický dohled nad klášterními pozůstatky nakonec došel do stavu, kterému chtělo být zabráněno: přístup k takovým pozůstatkům, které byly v soukromých rukou, byl omezen a mohl být zcela zabráněn. Do tohoto opět vstupuje Buddha. Nařizuje, že laik sice může stavět stúpy pro ostatky zesnulých příslušníků klášterů, ale všechny takovéto stúpy, vyjma „obyčejných“ mnichů, musí být stavěny uvnitř klášterního komplexu, což znamená zůstat pod kontrolou klášteru. Toto umožňuje prezentovat Buddhu jako opětovného prosazovatele uplatnění práva klášterního dohledu jen ve prospěch zvýhodněných laiků.

Přístup a kontrola zde nejsou jediné sporné otázky. Relikvie daly vznik slavnostem, slavnosti daly vznik obchodování, obchod přinesl dary a převod majetku. A o tomto je vlastně naše téma. Ale abychom docenili tento zvláštní klášterní zájem o klášterní pozůstatky, musí být pamatováno na stanovené principy pravidel vinaja. Všechny vinaje fakticky obsahují ustanovující pravidla: jakýkoli dar stúpě Buddhy patří této stúpě, což znamená Buddhovi samotnému a nemohl být, vyjma velmi zvláštních okolností (viz. část VI), přenesen nebo využíván jak klášterním společenstvím, tak jednotlivými mnichy. Toto předepsané základní pravidlo, které dále působí dokonce i v textu Mahájána sůtra, připravilo mnichy o důležité zdroje důchodu a náš text téměř určitě dává vysvětlení této situace. Pravidlo bere na vědomí, že část dotyčných darů (nabídka „prvních plodin“) má být dána Buddhovi formou „Obrazu toho, který sedí ve stínu Jambu stromu.“ To byl patrně obraz Buddhy, který jej představoval při jeho první mladistvé zkušenosti s rozjímáním. K tomuto je několik odkazů v Múlasarvástiváda – vinaji a podobný obraz z druhého století byl nalezen v Sání. Malá část darů je také používána na udržování stúpy Šáriputri. Ale zbytek – a v tomto případě jde o značné množství – má být rozdělen mezi mnichy. Náš článek rychle dodává, že v tomto případě nejde o přestupek, protože nešlo o stúpu Buddhu, ale o stúpu typického učedníka. Bližší vymezení nastoleného pravidla, které je zde uvedeno, a jeho plný rozsah použitelnosti, je přesněji zmíněno v Gunaprabhaově Vinaja-sútře, v klášterní příručce z pátého až sedmého století, která parafrázuje naši pasáž asi takto: „to, co je dáno stúpě učedníka, patří ve

skutečnosti jeho kolegům mnichům.“ Takovéto stupy pak mohly být zákonným zdrojem důchodu pro mnichy a taková možnost může vysvětlovat to, co Fabian, čínský mnich z pátého století, řekl, že viděl v Indii: „kdekoli mniši žijí, budují stupy na počest svatých Šáripútry, Maudgalaputry a Ánandy.“

Nemáme samozřejmě žádnou představu, zda se jakékoli věci z našeho článku vůbec staly. Jestli, jak se zdá velmi pravděpodobné, je tento zápis vypracován ve Středním období, pak byl napsán stovky let po tom, co měl popisovat, a nemá, v určitém smyslu, žádnou historickou hodnotu. Ale v jiném smyslu to je důležitý historický dokument: ukazuje nám, jak mistři Múlasarvástivádin vinají ve Středním období vykonstruovali a prezentovali svou minulost svým kolegům mnichům; to nám ukazuje to, jak byla sporná otázka o kontrole pozůstatků – přinejmenším v této době – vyřešena; v obecnější rovině ukazuje mistry vinají ze Středního období vážně se zabírající otázkami moci, přístupu, pozůstatků a penězi. Tito mniši téměř vypadali jako skuteční lidé.

Obě části V a VI pojednávají ne o aspektu smrti, ale umírání a obě jej spojují s majetkem. Obě pasáže odráží důležitost posledních chvil před smrtí ovlivněnou symboly různorodých indických zdrojů – hinduisty, džinisty, buddhisty. Základní myšlenka je stručně vyjádřena v džinistickém textu: „jaká je mysl v okamžiku smrti, takové je budoucí znovuzrození“; nebo v Samádhirája- sútře: „když v okamžiku odchodu, smrti, nebo umírání, myšlenka na něco se vyskytne, vlastní uvědomí si sebe sama následuje tuto myšlenku.“ Věřilo se, že poslední okamžiky nebo myšlenky umírajícího ve skutečnosti určovaly příští podobu zrození. Jakkoli vážné potíže mohla taková víra vytvořit pro oficiální buddhistickou doktrínu, je z obou pasáží našeho textu zřejmé, že mistři vinají to vzali tak, jak to bylo dáno. Pravidla, která zde jsou uváděna, mají v úmyslu jen buď se vyhnout negativním myšlenkám v okamžicích smrti (část V) nebo v tomto čase zajistit kladné myšlenky. Selhání ze strany klášterního společenství dělat, co je potřebné k úspěchu obou věcí, je nejen kázeňská chyba, ale má katastrofální důsledky pro jejich umírajícího kolegu mnicha, který je tím odsouzený k znovuzrození v peklech.

Jak důležité byly takové názory a rituály pro klášterní společenství, je v obou pasážích přinejmenším naznačeno. V části V, ačkoli je Buddha přinucen vyhlásit, že „rozšiřující dodatky“ k právům některých mnichů je chyba, konečné rozhodnutí stále poskytuje trvalou existenci takových chyb. V části VI potřeba zabezpečit kladný duševní stav mysli u mnicha, který se už blíží smrti, převyšuje ne jedno, ale hned dvě jinak přísná pravidla vinaja. Tato potřeba je očividně tak důležitá, že mniši mohou použít výhody patřící Buddhovi, aby ji čelili, ačkoli je to normálně striktně zakázáno; aby čelili této potřebě, je mnichům také dovoleno

zaměstnávat se nakupováním a prodejem, přičemž je to za normálních okolností také zakázáno.

Vypracovala: Lucie Čechovská

Na základě toho si všimněte, že část V obsahuje odkaz k běžné kremaci mrtvého mnicha, která je vykonána mužem z nižší kasty, což by znovu naznačovalo, že mniši měli čistě rituální úlohu a nevykonávali špinavou práci. V části VI, stejně jako v VII je odkaz na vonnou komoru (pokoj, komnatu). Víme z četných odkazů, z vinaje Múlasarvástiváda a z architektonických materiálů a z písemných svědectví, že se jednalo o obytné prostory a byly určeny pro samotného Buddha. Posledně jmenovaný permanentně obýval tuto komnatu v každém pořádném klášteře ve formě, kterou označujeme jako představa (symbol, idea) a někteří mniši byli přiděleni k této komnatě či klášterní svatyni. Část VI také obsahuje odkaz na nepřetržité finanční dotace pro Buddha. Ze zápisů víme, že buddhistické klášterní komunity dostávaly takové dotace celé Střední období. Označovaly se jako permanentní, protože sestávaly z určité sumy peněz, která nesměla být nikdy utracena, ale vypůjčena na zájmy mnichů, aby vytvářeli použitelné příjmy. Vinaja Múlasarvástiváda obsahuje text, který udává instrukce řídící takové mnišské půjčky a využití dluhopisů. Na závěr si všimněte, že část VI končí dovoláváním se podstaty indického zákona o majetku. Buddhistické vinaje vlastně velmi často ukazují na společné styčné body s indickým zákonem (právem), jako je zmíněno v části VII a VIII.

Část VII prezentuje zajímavý případ interakce mezi vinaja zákonem a zákonem světským. A postihuje četné klášterní majetky: „třistatisíc zlatých“ Posledně zmíněné by mohlo překvapit, ale nemělo by. Odkazy na soukromé bohatství mnichů jsou často nalézány. V textu Suttavibhanga je zmíněno, například, že pokud mnich požádal o přízi a pak z ní utkal roucho, je to přestupek. Pokud tak mnich ovšem učinil“ prostředky jeho vlastního bohatství“, stejný čin není přestupkem. V této části textu páli vinja je zmíněno tucet takových referencí k soukromému majetku. V obou textech – jak v páli tak v Múlasarvástivádě jsou jasné údaje, které se snaží naznačovat, že klášterní status či reputace přímo souvisely s mnišským materiálním majetkem. Povšimněte si, že v části VI mnich, který byl „málo známý“, neměl léky a v části IX samotný Buddha a zjištěný mnich jsou oba popsáni jako „široko daleko známí“ a jako příjemci rouch, nádob, léků apod.

Důkazy, že jednotliví mniši museli disponovat značným množstvím soukromých prostředků jsou k dispozici v buddhistických darovacích spisech. Značný počet mnichů a jeptišek vytvářeli soukromé dary pro jejich komunity a některé z nich byly působivé. Takové bohatství

mohlo být velmi dobře v zájmu státu a institucí, jež měly soudní pravomoce, nebo se zaobíraly majetkovým právem. Takové bohatství, v případě smrti jeho vlastníka, bylo nepochybně předmětem vyjednávání mezi státem a buddhistickou klášterní komunitou. Ovšem co sledujeme v prvním oddíle části VII, samozřejmě, je pouze úhel pohledu klášteřa. Zbytek části VII poukazuje dále na to, že obchodování s klášterním majetkem se mohlo stát hlavním a rozkladným předsudkem a některé prostředky byly nutné na vyvrácení různých tvrzení. A to je hlavní záměr druhé části textu. Buddha je tu proto, aby potvrdil, že rozdělení a přidělení majetku mrtvých mnichů se uskutečnilo pouze za pěti podmínek. První tři korespondují k momentům v Múlasarvástivádě mnišskému pohřbu: 1. „pokud zvoní gong za mrtvého - zvuk pohřebního gongu, jak známe z jiných zdrojů (viz část IX) označovalo počátek mnišského pohřbu vyzváním mnichů. 2. přednes tří částí – odkazy v části II, a 3. když je uctěna svatyně – což označuje jakýsi konec obřadu a dočteme se o něm také v části II. Pořadí v jakém jsou tyto příčiny uvedeny se zdá reprezentovat pořadí preferencí a zdá se, že příznivě ovlivňují přímo účast na pohřbu. Jestliže se přidělení uskutečňuje za těchto okolností, pouze ti přítomní obdrží podíl. Další dvě okolnosti, zdá se, se konají odděleně: 4. při přidělování lístků v loterii – takové lístky jsou zmíněny ve všech vinajích a byly užívány z mnoha důvodů a 5. vytváření „formálního návrhu“- takové návrhy jsou také široce zmiňovány ve vinaja literatuře a byly užívány pro jakýkoliv formální akt nebo rozhodnutí, jež vyžadovalo rozhodnutí celé komunity. Z těchto okolností je popsán detailně pouze postup pro formální návrh. Všimněte si odkazu na prodej majetku mrtvého mnicha. Takové odkazy se vyskytují jinde a vypadá to, že majetek byl nejprve prodán a skutečný zisk byl pak rozdělen mezi mnichy. Z čínských zdrojů je zřejmé, že to zkomplikovalo současnou aukci.

Část VII také pojednává o problémech s majetkem, ale specifičtěji. Majetek, o nějž jde, náleží tomu, který je v textu označen jako „hospodář s oholenou hlavou“. Od té doby si mniši holili své hlavy ale hospodář nikoliv, takoví jednotlivci samozřejmě reprezentovali smíšenou nebo střední třídu. Náš text chce vlastně popsat původ této třídy: bohatý neknež se rozhodl vstoupit do řádu a přiblížit se mnichovi. Mnich oholil strážci domu hlavu a začal ho školit pro vysvěcení. Ale strážce domu vážně onemocněl – v souladu s ustanovenými pravidly proti vysvěcení nemocných lidí – Buddha potvrdil, že pravidla školení nebudou ustanovena, dokud se nezotaví. Také ustanovil, že mnišské služby měly být dávány nemocnému dokonce, i když se vrátil domů. Muž se neuzdravil, ale blízko smrti sepsal svou vůli a poslal ji do klášteřa. Zemřel a členové vlády se dověděli o něm a o velikosti jeho statků. Oznámili jeho smrt králi. Pokud muž neměl mužského potomka a pokud vzhledem k indickému právu majetek muže, který zemře bezdětný bude postoupen králi, okolnosti by měly mít soudní pravomoc

v takovém případě a král by měl mít jasné práva na majetek. Ale náš mnišský text má královo prohlášení - výlučně je citován případ uznáný soudem v části VII – že případ takového druhu také spadá pod autoritu Buddhy, který je, pod jurisdikcí mnišského zákona. Král, jinými slovy, je prezentován jako uznávající či potvrzující mnišský (posvátný) status třídy „strážce domu s oholenou hlavou“: tudíž majetek jako takový, individuální není subjektem světského práva.

Co sledujeme nyní je jiný příklad vinaja zákona vzájemně se ovlivňující s indickým zákonem. Pravděpodobně ale sledujeme také ještě něco dalšího: tato vinaja pasáž ustanovuje jakýsi precedent a postup, který by dovoľoval bezdětnému muži vyhnout se konfiskaci jeho majetku po smrti. Postup zahrnuje vztah mezi výměnou a závazkem, který je zakotvený v textu aniž by byl vždy výlučně řečený. Někdo podstoupí alespoň rituál symbolického vysvěcení - jeho hlava je oholena – ale není dokončen. Toto rituální vysvěcení samotné, nicméně, vytváří jakýsi závazek pro mnišskou komunitu, poskytnout mnišskou službu - dohlédnout na nekneže - pokud onemocní, ať zůstane v klášteře nebo se vrátí domů. Jinými slovy jde o poskytnutí druhu zdravotního pojištění pro nekneže. Ale výměnou, jak tomu bývalo, za poskytnutí služeb v neknežových posledních dnech - v tomto případě - patrně na delší období - mnišská komunita obdrží po jeho smrti jeho celý majetek. Obě strany jasně získají podle dohody. Jisté přepisy v textu samotném doporučují, že co bylo navrženo zde, bylo určeno pro použití dokonce pro kněze, který by mohl mít děti, je zde ustanovení pojednávající specificky o tom, co by se mělo stát synům a dcerám zesnulé osoby. V takovém případě strážce domu s oholenou hlavou by měl být schopen odchýlit majetek od jeho právoplatných dědiců.

Co sledujeme v části VIII tedy je téměř s jistotou buddhistická verze rituální praktiky běžně se vyskytující i v jiných mnišských tradicích. Některé hindské Samnjasa upanišady se obrací na pokraji smrti k rituálu sebezapření odříkání, vzdání se. Džinistické zdroje hovoří také o laicích, kteří byli přijati do mnišského řádu v blízkosti smrti. Ovšem nejsilnější paralely by se daly najít ve středověkých křesťanských klášterních zvyklostech: zde jsou také obyčejní lidé vysvěceni na pokraji smrti, zde jsou mniši také povinni navštěvovat je do té doby než zemřou a zde také zpětně získávají jejich statky a hmotné dary.

Zajímavý je také odkaz v Části VIII týkající se sepsané poslední vůle. Ačkoli páli vinaja, například, zná a schvaluje její užití za jistých okolností, co se týče mnichů, jeptišek a vysvěcených bratrů a sester, přednost se dávalo ústní závěti či vůli. Odkazy na psané závěti jsou velice vzácné, dokonce v indických právnických textech. V obou knihách – buddhistické i světské - existuje také odkaz na psané zástavní právo či smlouvu o půjčce, které mohou být součástí majetku. Tyto a další podobné odkazy poskytují důležité svědectví pro vymezení

historie a užití dokumentů v dávné Indii, tedy téma, které je dosud jen málo prostudováno a pochopeno. Tedy, na základě těchto souvislostí, část VIII ukazuje, že vlastnická práva byla jasně rozdělena v rámci Múlasarvástivádského kláštera: majetek buďto patřil Buddhovi či dharmě nebo komunitě. V obou případech ale majetek mohl být použit jen pro specifické účely a normálně nemohl být převeden pro použití v rámci jiných důvodů. (viz část VII). Toto trojstranné rozdělení vlastnických práv nebo podobný způsob je ve skutečnosti v podstatě uznán ve všech vinajích.

Je zde ještě jeden bod, který by měl být zmíněn ve vztahu k části VIII. Čínský mnich jménem Yijing, který navštívil Indii a studoval zde v poslední čtvrtině 17. století, napsal zajímavou úvahu o tom, co vyzoroval. Tento dokument byl zachován a přeložen do angličtiny pod titulem Kronika buddhistického náboženství v praxi v Indii a malajském souostroví (Malajsii). Většina textu této kroniky měla být založena na Yijingově pozorování, ale některé texty nejsou. Například celá kapitola 36, krom první a poslední věty, není nic jiného než čínský překlad pasáží z textu vinaja, o nichž jsme již mluvili. Opomenutí tohoto faktu a způsob jakým Yijing vytrhával věty z kontextu mělo za následek mystifikaci a špatné vyučování na mnoha moderních školách.

Část IX nepochází z Múlasarvástivády, je zde prezentována proto, aby ukázala, jak některé z jiných sbírek byly zpracovány do spisovnější / čtivější formy. Část IX je převzata ze sbírky příběhů nazvané Avadánašataka, Sto poučných příběhů, zřejmě text Múlasarvástivády. Naše sbírka se jeví v mnoha případech jako podrobným vyprávěním o pravidlech řídících mnišské pohřby, které jsou zmíněny v části I a II. Přesto, že je běžně tvrzeno, že Avadána neboli buddhistická literatura je „ populární „ literatura, míněno pro laiky, jak se zdá, je proto jen malý důkaz a zdá se že většina takových vyprávění – jako například naše sbírka - byla adresována mnichům, jednalo se o mnišské hrdiny a postavy a takové příběhy většinou pojednávaly o zájmech církevních, které mohly jen málo zajímat obyčejné lidi. Taková moralizující literatura byla spíše psaná a čtená řadovými mnichy, kteří pravděpodobně ve všech obdobích tvořili největší část buddhistické populace.

Část IX osvětluje alespoň jednu malou drobnost. Části I, II a III vypovídají o „ přidělení“ či řízení“ odměny zesnulého mnicha jako součást mnišského pohřebního obřadu, ale část IX odděleně popisuje samotný proces. Podobně jako četné pasáže z Múlasarvástivády, část IX vyjasňuje „ přidělení odměny“ ve smyslu vytvoření formálního prohlášení, které určuje kdo obdrží zásluhy vyplývající ze specifického dokumentu. Když v části IX obdrží odměnu Buddha, je recitován verš, který říká: Zásluha z tohoto daru smí postoupit hladovému duchu, což znamená zesnulému mnichovi. V tomto případě je zásluha formálně určena stejné

„osobě“, která vydělala dar. V částech I, II, III, zasluby vyplývají z činů skupiny (mniši) či jednotlivce (Malika), ale jsou přiděleny někomu jinému (zesnulému). Tento zvyk – obvykle nazývaný „ převod zásluhy (výplaty, odměny) byl považován za inovaci Mahájány, ale ve skutečnosti se objevuje v pramenu Páli, častokrát také v Múlasarvástivádě, a téměř ve všech buddhistických darovacích spisech, které nemají žádnou předem určitelnou spojitost s Mahájánou.

Výběr textů, které jsou zde prezentovány jsou pouhými vzorky. Jsou vyňaty z jednotlivých vinají nebo klášterních kodexů. Všechny pojednávají o jednotlivých skupinách zájmů, všechny reprezentují fragmenty rozsáhlé a komplexní literatury. Naproti tomu ovšem také doporučují alespoň možnost nového způsobu čtení vinají, ne jako zdroje související s původem indického buddhismu, ale coby texty dokumentující jeho střední období. Ukazují jaké poučení je třeba si vzít ze čtení vinají, ne coby dokumentů pojednávajících o duchovnu či dokonce mravních zájmech, ale coby prací týkajících se základních, obřadních, právních a ekonomických otázek. Poukazují také na to, jak moc mohou být deformovány a nepochopeny moderními vědeckými prioritami v páli vinaji. Konečně, také alespoň naznačuje jak komplikovaná, bohatá – v mnoha směrech – a pozoruhodná instituce by Buddhismus mohl být.

Obrovská část Múlasarvástivády ještě nebyla přeložena. Následující výběr je přeložen buď ze Sanskrtu publikovaného v Nalinaksha Dutt, rukopisů Gigit, svazek3, část 2 (Srinagar, 1942) (I. = pp. 126.17-127.18; V. = pp. 125.10-126.16; VI. = 124.11-125.9; VII: = 117.8-121.5; VIII. = 139.6-143.14) nebo z tibetské verze publikované v Tibetské Tripitace. Edice Taipei (Taipei, 1991) (III. = „dul ba“ nga 65a.2-66a.4), nebo v Rukopise palácového hávu tibetského Kanjuru, sv. 9, (Leh, 1979) (II. = „dul ba“ ta 352b.7-354a.5; V. = „dul ba“ ta 354a.5-368a.5). Poslední výběr je z Avadánašatky od J. S. Speyera (Haag, 1958), i 271-73.

Další čtení

Některé z textů a témat zde zpracovaných je více rozebráno v díle: |G. Schopen: „Vyvarování se duchů a společenské kritiky: Mnišské pohřby v Múlasarvástivádě „Časopis indické filozofie 20 (1992), 1-39 a G. Schopen, „Obřadní práva a kosti sváru: více o mnišských pohřbech a relikviích v Múlasarvástivádě, „Časopis indické filozofie 22 (1994), 31-80 , oba byly dotištěny v díle G Schopen, „Kosti, kameny a buddhističtí mniši: sebrané spisy

z archeologie, epigrafie a textů buddhistických klášterů v Indii, Michiganské studie buddhistických zvyků (Honolulu, Hawaiská univerzita žurnalistiky, chystá se).

I. Pravidla řídící mnišské pohřby a problematika dědictví

Tento příběh se odehrál v Šrávastí. Jistý mnich, který byl nemocen, zemřel ve své cele. Byl znovuzrozen mezi nelidská bytí. Mnich, jež byl roznašečem rouch, vstoupil do cely mrtvého mnicha se slovy : „nesu číši a roucha.“ Ale zesnulý mnich se zjevil a s velkým hněvem svírajíc hůl řekl: Pouze tehdy, pokud odstraníš mé tělo, můžeš pokračovat v roznášení číše a roucha.“ Roznašeč rouch se vyděsil a utekl.

Mnich v této záležitosti požádal Blahoslaveného. Ten řekl:“ Nejdříve bude provedeno odstranění těla mrtvého mnicha, pak bude přineseno jeho roucho a číše..“

To se stalo ve Šrávastí, zemřel mnich. Mniši vykonali odstranění jeho těla, jednoduše ho hodili do ohně a vrátili se do kláštera. Roznašeč rouch vstoupil do cely mrtvého mnicha a promluvil: „nesu číši a roucho.“ Ale mrtvý mnich byl znovuzrozen mezi nelidská bytí. Držíc hůl, zjevil se ve své cele a řekl:“ Když uctíš mé tělo, teprve pak můžeš pokračovat z roznášením mé číše a roucha.“ Mnich opět oslovil blahoslaveného v této záležitosti a ten řekl: „mniši nejdříve uctí památku těla mrtvého mnicha, teprve pak bude roznesena jeho číše a roucho, jinak bude hrozit nebezpečí.“

To se odehrálo ve Šrávastí. Nemocný mnich zemřel ve své cele. Po vhození jeho těla do ohně a uctěním památky jeho těla, byl mrtvý mnich pohřben žehem. Poté se mniši vrátili do kláštera. Nosič rouch vstoupil do cely mrtvého mnicha. Ten se objevil a svírajíc hůl řekl:“ Ještě jsi pro mne neodříkal dharmovy verše, teprve pak můžeš pokračovat s roznášením mého klášterního šatu. Mnich opět oslovil blahoslaveného v této záležitosti a ten řekl: „Teprve po odříkání dharmových veršů ve jménu zesnulého, předáním mu odměny, teprve pak budou roznášeny jeho mnišské šaty.

II. Pravidla řízení mnišských pohřbů a tlak společenské kritiky

Buddha, blahoslavený, obýval Šrávastí v Džétavanu, v parku Anáthapindada.

Ve Šrávastí žil jakýsi strážce domu. Ten si vzal za ženu dívku ze stejné rodiny, uléhal s ní ve společném loži a narodil se mu syn. Za novorozeně probíhaly křestní obřady postupně třikrát

sedm či dvacet jedna dní. Chlapec dostal jméno odpovídající svému rodu. Dostalo se mu řádné výchovy až do dospělosti.

Později, když se hlídačův syn stal buddhistickým mnichem, jeho tělesná svěžest začala být nevyrovnaná a onemocněl. Ačkoliv byl léčen medikamenty připravenými z různých rostlinných kořinek a stonků a také z ovoce, léčba nezabírala a on umřel.

Mniši ponechali jeho tělo spolu s jeho rouchem a miskou poblíž cesty. Bráhmani a strážci domu, kteří se procházeli uviděli u cesty jeho tělo. Jeden z nich pravil: „Podívejte, zemřel buddhistický mnich.“ Jiní řekli: „Pojďte sem, podívejte se!“ Když se i ostatní přišli podívat na tělo, poznali mrtvého mnicha a pravili: „To je přece syn jednoho ze strážců, jak že se jmenoval? Tak to dopadá, když se někdo přidá k řádu buddhistických asketů kteří nemají pána. Jeho příbuzní by si jistě přáli vykonat za něj pohřební obřady.“

Mniši vyprávěli o této záležitosti Blahoslavenému a ten pravil: „Nyní tedy, mniši, s mým požehnáním vykonejte za zemřelého mnicha pohřební obřady.“ Mniši ovšem nevěděli, jak mají takové obřady probíhat a tak jim Blahoslavený řekl: „Zesnulý mnich bude pohřben žehem.“ Ačkoliv jim Blahoslavený řekl, jak mají mnicha pohřbít, ctihodný Upáli se zeptal Blahoslaveného: „Je ale pravda, jak řekl sám velebný Blahoslavený, že v lidském těle je 80 000 druhů červů, že ano?“ Blahoslavený odpověděl: „Upáli, jakmile se narodí člověk, narodí se zároveň také červi ale v okamžiku smrti, umírají také spolu s tělem, takže teprve poté co bude vyzkoušeno otevření nějaké rány, bude tělo zpopelněno.“

Mniši ale neměli žádné dříví a tak jim Blahoslavený pravil: „Tělo bude vhozeno do řek.“ A když nebude protékat žádná řeka, pravil Blahoslavený: „Vykopete hrob a jeho tělo pohřbíte.“ V létě, když bude zem vyprahlá a dříví bude domovem mnoha živých tvorů, Blahoslavený řekl: „Na izolovaném místě položte jeho tělo tak, aby hlava směřovala na sever a jako polštář mu pod hlavu dejte svazek trávy. Mrtvolu přikryjte listím a trávou a potom co mu přinesete odměnu, odrecitujete tři kapitoly dharmy (tridandaku), rozejděte se.“

Mniši tak udělali a svorně se rozešli, ale Bráhmani a strážci domů se jim vysmáli a řekli: „Buddhističtí asketové, po tom co odnesou mrtvolu, tak se ani nevykoupou a jdou si po svých, jsou špinaví.“ Mniši tedy opět požádali o radu Blahoslaveného a ten řekl: „Mniši by se tedy po obřadu neměli ihned rozejít, ale vykoupat se.“ A tak se mniši šli vykoupat, ale Blahoslavený pravil: „Všichni se koupat nemusíte. Ti kteří se dostali do styku s mrtvým tělem, se musí očistit i se svým rouchem, ostatní si jen omyjí ruce a nohy.“ Když ovšem poté mniši opomněli uctít svatyni (čaitíja), Blahoslavený řekl: „Musíte uctít svatyni.“

III. Smrt a pohřeb mnicha jménem Kálódájin (Udájin): sjednání obřadních výsad

Vůdce zlodějů čekal u dveří s vytaženým mečem z pochvy. Když ze dveří vyšel ctihodný Udájin (Kálódájin), vůdce neměl slitování a nezajímá se o Onen svět, usekl mu hlavu a ta dopadla na zem. Vraždu viděla jedna stará žena : „Kdo je to?, řekla, žes udělal tak unáhlenou věc?“

Vůdce řekl: „Nikomu o tom neřekneš, nebo si buď jistá, že skončíš stejně!“ Žena se vyděsila a od té doby nebyla schopna mluvit. Přemýšlela o tom, že někdo bude významného muže jistě hledat a to se taky stalo, ale žena vědomá si okolnosti zachovala mlčení.

Dva ze zlodějů, také bez bázně a starosti o Onen svět, ukryli tělo v hromadě pomláceného obilí.

Ten den mnich, jež měl na starost čtrnáctidenní sněm, zaujímající místo pro stařešinu, pravil: „Všiml si někdo toho, že duchovní Udájin zde není?“

Pak pravil Blahoslavený mnichům: „Mniši, ten , který z vás byl nejlepším z těch, kteří uctívali rodiny, byl zabit. Jeho roucho musí být přineseno zpět a bude uctěna památka jeho těla.“

Blahoslavený se vydal na cestu, ale byl zastaven bránou Šrávastí. Vytvořil záři jako z pravého zlata, která vystřelila a zaplnila rázem celé Šrávastí.

Prasénadžit, král Kóšaly si pomyslel: „Proč září celé Šrávastí jase jako z pravého zlata? A napadlo ho: „Bezpochyby, Blahoslavený si přeje vstoupit do města!“ Spolu s družinou svých žen vzal klíč od města a otevřel bránu a Blahoslavený vstoupil.

Prasénadžit, král Kóšaly si ale pomyslel: „Proč ale Blahoslavený přichází do Šrávastí tak nezvykle?“ Ale od té doby, co již není tak snadné se k Buddhům, Blahoslaveným, přiblížit a klášter jim odpor, král byl neschopen položit Buddhovi tento dotaz.

Blahoslavený se svými stoupenci kráčeje vpředu a Prasénadžit se svou družinou žen ho následoval až došli k hromadě mláceného obilí.

Blahoslavený se obrátil na mnichy: „mniši, ten, který z vás nejvíce uctíval rodinu je schován v této hromadě. Najděte ho a vezměte tělo!“

Stalo se a ti, jenž byli závislí na ctihodném Udájinovi, viděli, co se skutečně událo a s ohledem na ctihodného pravili: „Dovolí nám Blahoslavený uctít památku jeho těla , když to byl náš dobrý duchovní přítel?“

Ale Blahoslavený to nedovolil.

Prasénadžit, král Kóšaly řekl: „A dovolí tedy Blahoslavený, abych památku uctil alespoň já, když jsme byli přátelé již od mládí?“

Ale Blahoslavený to nedovolil.

Královna Málíká řekla: „protože byl mrtvý můj učitel, dovolí tedy Blahoslavený uctít památku mrtvého mně?

A Blahoslavený to dovolil.

A královna Málíká pak odstranila špínu z těla ctihodného bílou hlinkou a vykoupala tělo ve vonné koupeli. Máry nazdobila různobarevnými bavlněnými látkami a položila na ně tělo.

Blahoslavený se svými učedníky šel vepředu průvodu a král se svojí družinou ho následoval.

Máry byly položeny na otevřeném rozlehlém prostranství. Královna Málíká navršila hromadu vonného dříví a tělo bylo zpopelněno. Hranici pak uhasila mlékem a kosti uložila do zlaté nádoby. Nechala postavit pohřební komoru (hrobku) stúpa na křižovatce čtyř širokých cest. Roztáhla slunečník, prapor a vlajku a vysvětila ji vůněmi, girlandami, vonnými tyčinkami, kadidlem, vonnými prášky a hudebními nástroji. Když uctila hrobku, Blahoslavený určil odměnu a odešel.

IV. Smrt Šáriputri a rozmístění jeho ostatků: Sjednání kontroly a přístup k ostatkům

Po smrti duchovního Šáriputri, novic Cunda vykonal uctění památky jeho těla, vzal ostatky, jeho misku a mnišské roucho a vyrazil na cestu do Rádžagrhy. Když přišel do Rádžagrhy, položil mísu a roucho, umyl si nohy a šel k duchovnímu Ánandovi. Když sklonil svou hlavu k nohám duchovního Ánandy, sedl si na jednu stranu a pravil Ánandovi: „Velebný Áande, měl byste vědět, že můj učitel, ctihodný Šáriputra, vstoupil do věčné nirvány- zde jsou jeho ostatky, miska a mnišský oděv.“

Strážce domu Anáthapindada se dověděl o tom, že duše ctihodného Šáriputri se odebrala do nirvány a že jeho ostatky má u sebe duchovní Ánanda. Šel tedy k Ánandovi, a poté co mu vzdal čest položením své hlavy k jeho nohám, sedl si a řekl mu: „Ctihodný Áando, měl bys vědět, že po dlouhý čas byl velebný Šáriputra mým drahým duchovním otcem a choval jsem k němu velkou náklonnost. Když je tedy jeho duše ve věčné nirváně a ty máš jeho ostatky, předej je mně! Měla by být vykonána památka jeho ostatků!“

Ánanda řekl: „Strážce, poněvadž Šáriputra byl po dlouhou dobu také mým drahým duchovním otcem a měl jsem v něm velké zalíbení, vzdám čest památce jeho ostatků já sám.“

Nato odešel strážce Anáthapindada k Blahoslavenému. Když uctil Blahoslaveného a sklonil hlavu k jeho nohám, posadil se a řekl: „Vyslyš mě, velebný! Po dlouhý čas byl velebný Šáriputra mým drahým duchovním otcem a choval jsem k němu velkou náklonnost. Jeho ostatky má v rukou ctihodný Ánanda. Necht' mi Blahoslavený vyhoví a nechá je mně! Požádám o to, abych mohl vzdát čest památce jeho ostatků.“

Blahoslavený pak prostřednictvím posla předvolal Ánandu a pravil mu: „Předej ostatky ctihodného Šáriputri strážci Anáthapindadovi. Dovol mu uctít jeho památku! Takto dostanou Bráhmani a strážci důvěru. Navíc, Ánando, skrz takové konání nejde ani o podporu ani o odměnu za mé učení. Proto bys měl tedy přimět další, aby vstupovali do řádu, vysvětit je na kněze, dát jim mnišské potřeby, měl bys naslouchat mnišským záležitostem, měl by ses postarat o to, aby bylo učení dále hlásáno mnichům, jak tomu bývalo, aby pokračovalo a bylo upevněno a tím získáš užitek a vynahradíš mi mé učení.“

Tak tedy ctihodný Ánanda, na příkaz Učitele, předal ostatky Šáriputri strážci Anáthapindadovi - od té doby nebyla nikdy porušena či zneuctěna slova otce, matky, učitele či jiné osoby mající respekt.

Strážce Anáthapindada vzal ostatky a odnesl je do svého domu, tam je uložil na nejvyšší a nejvýznamnější místo a spolu se členy jeho domácnosti, přáteli, příbuznými a staršími a mladšími bratry se jal uctít památku ostatků světly, vonnými tyčinkami, květinami, vůněmi, girlandami a mastmi.

Vypracovala: Šárka Vondráčková:

Obyvatelé Šrāvatsí slyšeli, že když vznešený Šáriputra odešel do konečné nirvány ve vesnici Nalada v zemi Magadha, vznešený Ánanda, poté co získal jeho ostatky, předal je hospodáři Anáthapindadovi. Ten pak spolu se členy své domácnosti, přáteli, příbuznými a známými a se staršími a mladšími bratry uctívali je lampami, kadidlem, květinami, vůněmi, věnci a mastmi. Když to uslyšel Prasénadžit, král košálský, šel se svou ženou Malikou, kšatrijem Varšákárou, se Ršidattou, Puránou, Višákhou, s matkou Mrgáry a s mnoha dalšími oddanými do domu hospodáře Anáthapindady, přinášejíce vše potřebné pro uctívání. Prostřednictvím vzdání úcty k ostatkům všim potřebným pro uctívání, dosáhli tam někteří z nich vzrůstu ctností. Ale při jiné události měl hospodář Anáthapindada jakýsi obchod ve vzdálené vesnici, zamkl dveře svého domu a odešel. Potom ale k jeho domu přišel veliký zástup lidí a když uviděli, že je zamčeno, byli posměvační, hrubí a kritičtí, říkajíc: „Tím, že hospodář Anáthapindada zamkl dveře svého domu a odešel, postavil překážku naší zásluze.“

Později se hospodář Anáthapindada vrátil a členové jeho domácnosti mu řekli: „Hospodáři, přišel sem veliký zástup lidí, přinášejících vše potřebné pro uctívání, a když uviděli, že je zamčeno, byli posměvační, hrubí a kritičtí říkajíc: „Anáthapindada postavil překážku naší zásluze.“

Anáthapindada si pomyslel: „Toto jsem skutečně musel udělat.“ A šel k Požehnanému. Když tam přišel, sklonil hlavu k nohám Požehnaného a usedl na stranu. Sedíc po straně, řekl

Požehnanému: „Ctihodný, když veliký zástup lidí, hluboce oddaných úctyhodnému Šáriputrovi, přišel k mému domu, přinášejíce vše potřebné pro uctívání, byl jsem kvůli jiným povinnostem pryč a měl jsem zamčeno. Byli posměvační, hrubí a kritičtí, říkajíc: „Tím, že hospodář Anáthapindada zamkl dveře svého domu a odešel, postavil překážku naší zásluze.“ Jestliže mi to Požehnaný dovolí, postavil bych proto vznešenému Šáriputrovi stúpu na vhodném dostupném místě. Tam by ho mohl veliký zástup lidí uctívat dle přání.“

Požehnaný řekl: „Tedy, s mým svolením, hospodáři, měl bys tak učinit.“

Ačkoliv Požehnaný řekl „s mým svolením měl bys tak učinit“, Anáthapindada nevěděl, jak by měla být stúpa postavena.

Požehnaný řekl: „Udělej postupně čtyři terasy, pak udělej základ pro dóm, pak dóm a harmilu a završující sloup; poté udělej jeden, dva, tři či čtyři deštníky, až do třinácti, a umístí na vrchol sloupu nádržku na déšť.“

Ačkoliv Požehnaný řekl, že má být stúpa udělána takto, Anáthapindada nevěděl, zda má být tato stúpa udělána jen pro urozeného Šáriputru nebo pro všechny urozené. Zeptali se na to mniši Požehnaného a Požehnaný řekl: „Hospodáři, pokud jde o stúpu pro tathágatu, budou zhotoveny všechny části. Pokud jde o stúpu samotného Budhy, nebude tam umístěna nádržka na déšť; pro arhanta nechť jsou tam čtyři deštníky; pro toho, kdo se nenavráti, tři; pro toho, kdo se vrátí, dva; pro toho, kdo vstoupil do proudu, jeden. Pro prosté dobré mnichy nechť je stúpa udělána rovná.“

Požehnaný řekl „pokud jde o stúpu pro urozeného, má takovou podobu, pro obyčejné muže takovou,“ ale Anáthapindada nevěděl, kým a kde mají být postaveny. Požehnaný řekl: „Jak Šáriputra s Maudgaljájánou seděli, když Tathágata usedl, právě tak stúpa toho, kdo odešel do konečné nirvány, je rovněž takto umístěna. Nadto, pokud jde o stúpu každého staršího, měly by být uspořádány podle služebního stáří. Ty pro prosté mnichy nechť jsou umístěny vně kláštera.“

Hospodář Anáthapindada řekl: „Jestliže mi to Požehnaný dovolí, uspořádám slavnosti stúpy urozeného Šáriputry.“

Požehnaný řekl: „S mým svolením, hospodáři, měl bys tak učinit!“

Prasénadžit, král košálský, uslyšel, že hospodář Anáthapindada žádal Požehnaného o dovolení k založení slavnosti stúpy urozeného Šáriputry a že mu to Požehnaný dovolil. Prasénadžit si pomyslel: „To je znamenité! Měl bych mu v tom pomoci.“ A slyše znít zvony, prohlásil: „Pánové, obyvatelé města, kteří žijete ve Šrávastí, a zástupy lidí, kteří jste přišli odjinud, slyšte toto: „V době, kdy se bude konat slavnost stúpy ctihodného Šáriputry, pro ty,

kteří přijdou, přinášejíce své zboží, necht' nejsou žádné poplatky, žádné mýtné, nýbrž doprava zdarma. To proto, aby tu mohli strávit čas svobodně!“

Tou dobou přijelo do Šrāvastí pět set zámožských obchodníků, kteří ze svých lodí vydělali velké množství peněz. Slyšeli totiž, jak král za znění zvonů v Šrāvastí nařídil: „Kdokoli, kdo v době konání slavnosti stúpy ctihodného Šáriputri přijde, přinášejíce své zboží, necht' neplatí žádné poplatky, žádné mýtné, nýbrž má dopravu zdarma. To proto, aby tu mohli strávit čas svobodně!“ Někteří si pomysleli: „Tento král zůstává věrný plodům své zásluhy, ale stále není se svou zásluhou spokojen. Jestliže dary plodí zásluhu, proč bychom neměli dávat dary a činit zásluhy?“ Stávající se v mysli oddanými, při příležitosti této slavnosti darovali želví krunýře a opracované kameny a perly a další.

Mniši avšak nevěděli, jak postupovat, pokud jde o tyto věci.

Požehnaný řekl: „Tyto dary, které jsou ‚prvním plodem‘ obětování, necht' jsou dány k ‚Soše Sedícího ve stínu stromu Jambu‘. Nadto, malá část necht' je dána stranou na opravu Šáriputrový stúpy. Zbytek budiž rozdělen shromáždění mnichů – toto není pro stúpu Tathágy, toto je pro stúpu Šáriputri: ten se proto v tomto případě nedopustí chyby.“

V. Smrt mnicha, který mimořádně lpěl na své misce

Toto se odehrálo v Šrāvastí. Jistý mnich byl soužen nemocí, trpěl, byl vážně nemocen a přemožen bolestí. Jeho miska byla krásná a on na ní mimořádně lpěl.

Řekl posluhujícímu mnichovi: „Přines mou misku!“ Posluhující mu ji nedal. Nemocný mnich se na něj rozzlobil a zemřel lpějíc na své misce.

Znovu se zrodil jako jedovatý had v té samé misce.

Poté co mniši donesli jeho tělo na místo, kde bylo spáleno, a provedli pohřební rituál, vrátili se do kláštera.

Mniši se shromáždili. Věci zesnulého byly připraveny rozdělovatelem rouch na konci shromáždění starších. V tu chvíli Požehnaný oslovil ctihodného Ánandu: „Jdi, Ánando!“ Oznam mnichům: „Nikdo nesmí rozvázat pytel na misku zesnulého mnicha. Tathágata sám to udělá.“

Ctihodný Ánanda to řekl mnichům. Potom Tathágata pytel sám rozvázal. Jedovatý had, roztáhnuvše svou velikou kápi, držel svůj poklad. Potom Požehnaný, probudíc ho hlasem rvrátá, spoutal ho. „Jdi!“ řekl, „ty hloupý člověče. Vzdej se této misky! Mniši musí učinit rozdělení!“

Had se rozzuřil. Odplazil se pryč do hustého lesa. Tam vzplál ohněm zloby a hustý les shořel v plamenech. Jelikož v tu chvíli, kdy byl stravován plameny, byl rozhněvaný s mnichy, zrodil se znovu v pekle.

Pak Požehnaný oslovil mnichy: „Mnichové, musíte být znechuceni vším bytím, musíte být znechuceni všemi způsoby existence a znovuzrození. Zde, tělo jednoho člověka bylo skutečně spáleno ze tří různých příčin: v hustém lese ohněm zloby; v pekle obyvatelem pekla; na spáleništi mužem ze spodní kasty. Proto by si mnich neměl vytvářet nadměrnou vazbu na majetek. Jak majetek narůstá, měl by být odložen. Jestliže ho někdo neopustí, stane se vinným. Jestliže ale nemocná osoba žádá někoho o své vlastní věci, měl by mu je posluhující mnich opravdu rychle dát. Pokud to někdo neudělá, stává se také vinným.“

VI. Slibování pobožností pro nemocné a umírající mnichy

Tou dobou byl mnich soužen nemocí, trpěl, byl vážně nemocen. Byl málo známý; nebylo pro něho žádného léku. Vědoma si svojí situace, řekl posluhujícímu mnichovi: „Není nic, co by se pro mě dalo udělat. Musíš pro mě vykonat pobožnost.“

Posluhující mnich to slíbil, ale nemocný zemřel. Znovu se zrodil v pekle.

Požehnaný oslovil mnichy: „Mnichové, co řekl mnich, který zemřel, posluhujícímu mnichovi?“

Vyprávěli událost tak, jak se stala.

„Mnichové, zesnulý mnich upadl do nehodného stavu. Jestliže jeho druhové vykonají pobožnost ke třem vzácným věcem, jeho mysl by měla být zbožná. Proto by mnich nikdy neměl ignorovat nemocného druha. Posluhující se mu má věnovat. Když o něco žádá, jestliže pro něj není žádný lék, dar nechť je vyžádán od posluhujícího mnicha. Jestliže ten uspěje, je to dobré. Ale jestliže neuspěje, co patří obci nechť je darováno. Jestliže to uspěje, je to dobré. Jestliže to neuspěje, to, co patří k Buddhovým stálým darům, nechť je darováno. Ale jestliže to také neuspěje, deštník, korouhev, prapor či ozdobu na svatyni tathágy nebo provoněnou komnatu, která ať je opatrována obcí, nechť jsou použity. Po prodání tohoto, měl by se sloužící mnich o něj postarat a vykonat pro učitele pobožnost.“

„Mnichovi, kterého tímto vykoupil, nechť je řečeno: ‚Co patří Buddhovi bylo použito pro tebe.‘ Jestliže ten mnich nemá žádný majetek, měl by se ze všech sil snažit a použít to pro oplacení. Jestliže nemá nikoho, pro koho by to použil, nechť je mu řečeno: ‚Věci tvého otce jsou rovněž pro syna. Zde by nemělo být žádných výčitek.‘“

VII. Smrt a majetek mnicha Upánandy

Když mnich Upánanda zemřel, měl mnoho zlata – tři sta tisíc: sto tisíc z misek a rouch; druhých sto tisíc z léků pro nemocné; a třetích sto tisíc z opracovaného a neopracovaného zlata. Vládní úředníci se o tom doslechli. Ozámili to králi, říkajíc: „Pane, urozený Upánanda zemřel. Měl mnoho zlata – tři sta tisíc. Čekáme na tvá nařízení ohledně této záležitosti!“

Král řekl: „Je-li to tak, jděte! Zapečeteťte jeho obytnou celu!“

Mniši vyzvedli Upánandovo tělo a odešli, aby ho zpopelnili.

Vládní úředníci přišli a zapečetily Upánandovu celu.

Poté co mniši provedli pohřební ceremonie, vrátili se do kláštera. Uviděli, že cela je zapečetěna královskou pečeti. Mniši se zeptali Požehnaného, co si o tom myslí. Požehnaný řekl ctihodnému Ánandovi: „Jdi, Ánando! Mým jménem se zeptej krále Prasénadžita na jeho zdraví a řekni mu toto: ‚Veliký králi, když jsi měl nějaké vládní záležitosti, radil ses o nich s mnichem Upánandou? Nebo když ses ty ženil nebo vdával dceru, radil ses o tom s Upánandou? Obdaroval jsi Upánandu během jeho života běžnými věcmi mnichů – rouchy, miskami, polštářem a sedátkem či léky pro nemocného? Posluhoval jsi mu, když byl nemocný?‘ Jestliže odpoví ne, řekni mu toto: ‚Veliký králi, záležitosti domu hospodářova jsou jedna věc, odříkání zcela jiná. Neměl bys na tom mít žádný zájem! Tento majetek propadá Upánandovým druhům. Neměl bys dát svolení k jeho odstěhování!‘“

Ánanda řekl: „Ano, ctihodný pane.“ Pochopil Požehnaného a šel si promluvit s Prasénadžitem, králem košálským. Mluvil tak, jak mu bylo nařízeno.

Král řekl: „Ctihodný Ánando, jak Požehnaný nařídil, tak se musí stát! Nedovolím odstěhování jeho majetku.“

Úctyhodný Ánanda pak vyprávěl Požehnanému královi odpověď.

Pak Požehnaný oslovil mnichy: „Mnichové, musíte si rozdělit statky zbylé po mnichu Upánandovi!“ Vzali je doprostřed obce, prodali a výtěžek byl rozdělen mezi mnichy. Ale mniši ze Šakéty to uslyšeli a řekli: „Upánanda zemřel. Měl mnoho zlata – tři sta tisíc – které byly rozděleny mezi mnichy.“ Mniši ze Šakéty spěšně přišli do Šrávastí. Řekli: „My jsme též druhové ctihodného Upánandy. Majetek, který patřil jemu, patří také nám!“

Shromáždíce pozůstalost dohromady, mniši ze Šrávastí se o něj znovu podělili s mnichy ze Šakéty. Ta samá věc se přihodila, když přišli také mniši ze čtyř velkých měst, a to z Vajšálí, Váránasí, Rájagrhy a Campy. Mniši pokaždé shromáždili pozůstalost a znovu ho

rozdělili. Shromažďující a rozdělující pozůstalost, zanedbali mnichové své vykládání, čtení, vzdělávání a duševní soustředění.

Mniši o tom zpravili Požehnaného.

Požehnaný řekl: „Je pět možností pro rozdělení majetku; kterých pět? Gong, tři díly (tridandáka), svatyně, výherní los a za páté obřadní úkon. Tomu, kdo přichází, když pro zesnulého začíná bít gong – tomu nechť je část dána. To samé, když jsou čteny tři díly, když je uctívána svatyně, když jsou prodávány výherní losy a když se dělá obřadní úkon. V posledním případě, mnichové, když uděláte obřadní úkony k veškeré pozůstalosti, nechť je rozdělena. Obřadní úkony by měly mít pevně stanovený průběh a měly by být prováděny takto: obstarajte sedátka a polštáře... a tak dále, stejně jako předtím... když se celá komunita shromáždí a usadí, umístěte pozůstalost nebožtíka na konec shromáždění starších. Mnich na konci shromáždění starších by měl udělat obřadní úkon: ‚Ctihodný, obec uslyšela toto! V této obci zemřel mnich Upánanda. Tato pozůstalost zde, viditelná i neviditelná, je jeho. Jestliže obec souhlasí, že čas k rozdělení nadešel, ať dá k tomu souhlas: pak obec vezme věci zesnulého mnicha Upánandy, viditelné i neviditelné, jako majetek zesnulého – to jest úkon.‘ Tak, mnichové, to je poslední možnost rozdělení pozůstalosti zesnulého – jak bylo řečeno, obřadní úkon. Mnich, který přijde až potom, co byl obřadní úkon udělán, nedostane nic.“

Ctihodný Upáli se zeptal Buddha, Požehnaného: „Ctihodný, a co když kvůli nesouhlasu obce nikdo úkon neudělá? Má být pozůstalost rozdělena?“

Požehnaný řekl: „Nechť není rozdělena, Upáli, až když je uděláno ‚první a poslední‘, nechť je rozdělena.“

Ale mniši nevěděli, co to znamená ‚první a poslední‘.

Požehnaný řekl: „Potom co prodáte nebožtíkův majetek a dáte trochu nejstarším a nejmladším obce, nechť je zbytek rozdělen. V tom případě nemohou být žádné důvody pro výčitky. Když je obřadní úkon nebo ‚první a poslední‘ uděláno, majetek patřící k pozůstalosti zesnulého mnicha patří všem žákům Buddha.“

VIII. Smrt a rozdělení majetku holohlavého hospodáře

Toto se odehrálo ve Šrávastí. Tou dobou tam byl jeden bohatý hospodář jménem Šresthin, který se těšil dobrému zdraví, vlastnil velké a rozsáhlé jmění, které se rovnalo jmění Vaišravany. Vzal si ženu s podobné rodiny. Byli bezdětní, ale přáli si syna, a tak Šresthin snažně prosil Šivu, Varuna, Kuberu, Šakru a Brahmdu a tak dál, a mnoho dalších bohů, stejně

tak jako bohy z parku, bohy lesa, bohy rozcestí a bohy spojnice cest, bohy, kteří přijímali oběti. Dokonce žádal bohy, kteří se narodili spolu s osobami, sdíleli jejich povahu a stále je následovali. To je ve světě samozřejmě oblíbená domněnka, že se synové a dcery rodí z příčiny prosby. Ale není tomu tak. Kdyby ano, každý by měl – jako dokola kroužící král – tisíce synů. Ve skutečnosti se synové a dcery rodí za přítomnosti tří podmínek. Kterých tří? Matka i otec se vzruší a spojí, matka je zdravá a plodná a gandharva stojí při ní. Za přítomnosti těchto tří podmínek se rodí synové a dcery.

I když si usmířil své bohy, stále neměli žádného syna ani dceru, pak hospodář všechny své bohy zavrhnul a stal se oddaným Požehnaného. Nakonec přistoupil k mnichovi: „Vznešený,“ řekl, „přeji si vstoupit do řádu této uctivé dharmy a vinaji.

„Učiň tak, dobrý muži!“ řekl mnich a poté co oholil hospodáři hlavu, začal ho zasvěcovat do pravidel cvičení. Ale hospodáře přemohla vysoká horečka, která postavila překážku jeho vstoupení do řádu.

Mniši o tom zpravili Požehnaného.

Požehnaný řekl: „Musí mu být poslouženo, ale do pravidel cvičení ho nezasvěcujte, dokud se opět neuzdraví.“

Ačkoliv Požehnaný řekl, že mu má být poslouženo, mniši nevěděli, kdo to má učinit.

Požehnaný řekl: „Mniši.“

Doktoři léčili nemocného ve dne, ale v noci ještě zeslábl a bylo to s ním horší. Řekli: „Vznešený, léčíme ho ve dne, ale v noci ještě zeslábně a je to s ním horší. Jestliže ho odnesete domů, můžeme ho léčit i v noci.“

Mniši o tom zpravili Požehnaného.

Požehnaný řekl: „Měli byste ho vzít domů, ale stále o něho pečujte!“

Slabost trvala velmi dlouho. Jeho vlasy rostly pomaleji a pomaleji. Proto mu říkali „holohlavý hospodář, holohlavý hospodář“.

Když se jeho zdraví nezlepšovalo, ačkoliv ho léčili léky z kořínků, stonků, lístků a ovoce, uvědomil si svojí situaci a řekl: „Jsem mrtvý.“ Potom v okamžiku smrti sepsal závěť obsahující všechno jeho osobní majetek a poslal to do hájku v Jetě. Nato zemřel.

Vládní úředníci o tom pověděli Prasénadžítovi, králi košálskému: „Pane, holohlavý hospodář zemřel nemaje syna. Měl mnoho zlata a stříbra, slony, koně, krávy, býky a nástroje. Sepsal závěť obsahující všechno toto a posla to do Jetského hájku vznešené komunitě.“

Král řekl: „I když neexistovala psaná závěť, nedostal jsem nic z majetku vznešeného Upánandy. O kolik méně věci obdržím, když tady závěť je? Ale co řekne Požehnaný, to přijmu.“

Mniši o tom zpravili Požehnaného.

Požehnaný řekl: „Mniši, co tu v tomto případě máme?“

Mniši přesně popsali celou pozůstalost.

Požehnaný řekl: „Necht' je to rozděleno podle okolností. Jmění skládající se z pozemků, jmění skládající se z domů, jmění skládající se z obchodů, polštářů a sedátek, nádob ze železa, nádob z mědi, nádob z hlíny – kromě nádob na vodu a košů – nádob ze dřeva, nádob ze třtiny, žen a mužů otroků, sloužících, jídla a pití a obilí – tyto necht' nejsou rozděleny, ale jsou dány na stranu jako majetek společný mnišským obcím ze všech čtyř směrů.

Šaty, velké kusy bavlněné látky, nádoby z kůže, boty, kožené lahve na olej, nádobky na vodu a džbány necht' jsou rozděleny obci.

Z dlouhých klád necht' jsou udělány tyče pro korouhve k ‚Soše Sedícího ve stínu stromu Jambu‘. Z těch úplně malých necht' jsou vyrobeny hole pro mnichy.

Synové a dcery nejsou prodáni v závěti obci, když si získají úctu, necht' jsou propuštěni.

Z čtvernožců sloni, koně, velbloudi, muly a mezci jsou pro potřeby krále. Býci, kozy a ovce jsou majetkem mnišské obce ze všech čtyř směrů a nebudou rozděleni.

A nástroje a další věci vhodné pro krále, to vše necht' je předáno králi, kromě zbraní. Udělejme z nich nože, jehly a hole a předejme je obci.

Barvy, veliké barvy, žlutá, rumělka, modrá a tak dále necht' jsou přeneseny do provoněné komnaty a použity na sochu. Khamkhatika, červená a tmavě modrá necht' jsou rozděleny v komunitě.

Alkoholické nápoje necht' jsou smíchány s praženým ječmenem a zakopány do země. Až se změni v ocet, mohou být použity. Mimo ocet nesmí být používány, ale odhozeny pryč. Mnichové, ti, kdo mě uznávají jako Učitele, nesmí ani pít ani podávat alkoholické nápoje – dokonce ani tak málo, co by se vešlo na cíp stébla trávy.

Léky ať jsou uschovány v místnosti pro nemocné. Odtamtud necht' jsou dávány nemocným mnichům.

Drahocenné šperky – kromě perel – klenoty, lazurity a lastury se spirálou točící se doprava necht' jsou rozděleny na dva díly: jeden pro dharmu, druhý pro obec. S tím, co patří dharmě, necht' je opisováno slovo Buddhovo, a to ať je také použito na lví trůn. To, co patří obci, necht' je rozděleno mezi mnichy.

Knihy se slovem Buddhovým nerozdělujte, ale uložte v domě jako majetek mnišské obce ze všech čtyř směrů. Až prodáte knihy, které nejsou buddhistické, získanou částku rozdělte mezi mnichy.

Žádné psané právo nemůže být tak rychle pochopeno – díly peněz z toho necht' jsou rozděleny mezi mnichy. To, co nemůže být tak rychle pochopeno, ať je uloženo v domě jako majetek mnišské obce ze všech čtyř směrů.

Zlato, zlaté mince a další, opracované i neopracované, necht' jsou rozděleny na tři díly: jeden pro Budhu, druhý pro dharmu a třetí pro obec. S tím, co patří Buddhovi, opravujte a obhospodařujte provoněnou komnatu a stúpu. S tím, co patří dharmě, necht' je opisováno slovo Budhovo nebo ať je to použito na lví trůn. To, co patří komunitě, necht' je rozděleno mezi mnichy.“

IX. Klášterní řád vyjádřený příběhem: Smrt a pohřeb bohatého mnicha v Avadánšatace

Buddha, Požehnaný, uctíváný, ctihodný, zbožňovaný, kterému se klaní králové, velvyslanci, bohatí muži, obyvatelé měst, učitelé, obchodníci, bozi, nágové, jakšové, asurové, garudové, kimnarové a mahoragové, oslavovaný bohy, nágy, jakši, asury, garudy, kimnary a mahoragy, Buddha, Požehnaný, široko daleko známý velkými zásluhami, přijímající vše potřebné, roucha, misky, polštáře, sedátka a léky pro nemocné, ten, který spolu s obcí svých žáků přebývá ve Šrávastí, v Jetském háji, v parku Anáthapindady.

V Šrávastí žil velmi bohatý muž, který se těšil dobrému zdraví, vlastnil velké a rozsáhlé jmění, které se rovnalo jmění Vaišravany. Jednou se vydal do Jetského hájku. Tam uviděl Buddhu, Požehnaného, ozdobeného dvaatřiceti znameními Velkého muže, jeho údy slavné osmdesáti druhotnými znaky, ozdobeným aureolou dosahující plné hloubky, aureolou, která překonala tisíce sluncí – jako pohybující se hora drahokamů, naprosto překrásný. Jakmile ho spatřil, poklonil se k nohám Požehnaného a usedl před něj, aby vyslechl dharmu. Požehnaný mu vyložil dharmu, vštěpující mu postupně odpor ke koloběhu znovuzrozdání. Když to uslyšel a uviděl chyby v koloběhu znovuzrozdání a přednosti nirvány, vstoupil do řádu Požehnaného. Když vstoupil do řádu, stal se známým široko daleko, díky velké zásluze, jako příjemce všeho potřebného, rouch, misek, polštářů, sedátek a léků pro nemocné. Přijímajíc vše potřebné, dostával víc a víc. Nashromáždil poklad, ale nesdílel ho se svými druhy. Kvůli svému sobectví, které opečovával, rozvíjel a rozšiřoval, a jsouc posedlý osobním majetkem zemřel a znovu se zrodil ve své vlastní cele jako lačný démon.

Tehdy jeho druh, udeříc do pohřebního gongu, odnesl jeho tělo. Vykonal pobožnost těla a vrátil se do kláštera. Když otevřeli jeho celu a počali hledat jeho misku a roucho, spatřili zesnulého mnicha, který byl nyní lačným démonem, se znetvořenými rukama, nohama a

očima, jeho tělo se vzpíralo, stojíc tam a šmátrajíc po misce a rouchu. Vidíce ho takto znetvořeného, mniši se vyděsili a šli o tom zpravit Požehnaného.

Pak Požehnaný, aby pomohl synovi z dobré rodiny, aby vštípil strach svým žákům a aby učinil sobectví zcela zjevně nevýhodným, šel na to místo, obklopen skupinkou mnichů a hlavou mnišské obce. Pak lačný démon spatřil Buddhu, Požehnaného, ozdobeného dvaatřiceti znameními Velkého muže, jeho údy slavné osmdesáti druhotnými znaky, ozdobeným aureolou dosahující plné hloubky, aureolou, která překonala tisíce sluncí – a brzy nato v úctě k Požehnanému povstal. Zastyděl se.

Pak Požehnaný hlasem hlubokým jako silný úder hromu, jako zvuk tympanů, pokáral hladového démona: „Pane, tato hromada misek a rouch způsobila tvůj zánik. Kvůli tomu ses znovu zrodil v pekle. Tvoje mysl by měla být oddána mně! Měl bys odvrátit svou mysl pryč od tohoto majetku, nebo znovu zemřeš a opět se zrodíš v pekle!“

Nato lačný démon odevzdal misku a roucho sangze a padnul k nohám Požehnaného, uznávajíc své chyby. Potom Požehnaný stanovil spravedlivou odplatu lačnému démonovi: „To, co je skutečnou zásluhou tohoto daru – smí být dáno lačnému démonu! Smíš okamžitě povstat z tohoto hrozného světa lačných démonů!“

Pak lačný démon, uctívajíc v mysli Požehnaného, zemřel a znovu se zrodil díky svému velkému bohatství mezi lačnými démony. Pak lačný démon se svým velkým bohatstvím, nosící chvějící se blýskavé náušnice, s údy třpyticími se různými ornamenty, mající čelenku posázenou barevnými drahokamy a s údy pomazanými šafránem a tálalovými listy a sprkkou, mající svou sukni vyplněnou modrými lotosy a červenými lotosy a bílými lotosy a květy mandáry, zalívající celý Jetský háj bledým světlem, pokryl Požehnaného květinami, a usedl před Požehnaného proto, aby vyslechl dharmu. A Požehnaný mu postupně dharmu vyložil. Slyše to, stal se oddaným a zemřel.

Mniši zůstali bdělí po celou noc. Viděli bledé světlo okolo Požehnaného a - jsouc nejistí - zeptali se Požehnaného: „Požehnaný, přiblížil se Brahma, pán světa lidí, nebo Šakra, hlavní z bohů, či čtyři ochránci světa v noci, držíce dohled (daršána) nad Požehnaným?“

Požehnaný řekl: „Mnichové, nebyl to Brahma, pán světa lidí, nebo Šakra, hlavní z bohů, či dokonce ani čtyři ochránci světa, kdo se v noci přiblížil, držíce nade mnou dohled. Ale byl to lačný démon, který zemřel a znovu se zrodil mezi bohatými lačnými démony. V noci ke mně přišel. Postupně jsem mu vyložil dharmu. Slyše to, stal se oddaným a zemřel. Proto, mnichové, pracujte nyní na zbavení se sobeckosti. Cvičením, mnichové, chyby učitele, který se stal lačným démonem, vám takto nevzniknou.“

Tak promluvil Požehnaný. Nadšení mnichové i ostatní – dévové, asurové, garudové, kimnarové a mahoragové a další – našli v jeho slovech zalíbení.